

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Lacan, die poogde de menselijke geest af te snijden van zijn biologische roots door deze dichterbij de taal te brengen en in naam van het structuralisme «ontwikkeling» en «maturatie» hun plaats te ontnemen en ze te denigreren. Anderzijds krijgt de Amerikaanse psychoanalyse een flinke veeg uit de pan: door de constructivistische, relationele en interpersoonlijke toer op te gaan, onkent men driften en de rol van het lichaam in de ontwikkeling van de psyche, waardoor het zou lijken alsof het subject puur het resultaat is van de relaties die het met zijn omgeving had.

Het is waarschijnlijk het voorrecht van een Grote Dame, op leeftijd, de puntjes zo op de i te mogen zetten en er geen vijanden mee te maken, hoewel wellicht enkele wenkbrauwen gefronst zullen worden door de lezers van dit boek.

Het boek is zeker de moeite waard voor wie zich goed vastgespt en het avontuurlijk wil houden: rauw en ijzingwekkend, meedogenloos en vlijmscherp, tegelijk oneindig humanistisch en vooral moedig en verstandig. Voor iemand die niet van de doodsdrijf hield, komt Chasseguet-Smirgel er gevaarlijk dichtbij, doch door de horizon te verbreden begrijpt men intuïtief dat voor haar ook dit een compromisoplossing is vanuit een angst voor het leven.

Noot

- 1 Voor verdere informatie zie:

BOURDIN, D. (1999). *Janine Chasseguet-Smirgel*. Psychanalystes d'aujourd'hui. Parijs: PUF.

BIRKSTED-BREEN, D., FLANDERS, S. & GIBEAULT, A. (red.) (2010). *Reading French psychoanalysis*. Hove: Routledge.

CHASSEGUET-SMIRGEL, J. (1964). *La sexualité féminine*. Parijs: Petite Bibliothèque Payot.

CHASSEGUET-SMIRGEL, J. (1973). *L'idéal du Moi*. Parijs: Editions universitaires.

Een vleugle Freud

Bespreking van

Sigmund Freud (2009). *Het onbewuste*. (Inleiding: H. Westerink.) Amsterdam: Boom. ISBN 978 90 8506 613 2, 544 pp., € 39,50

MARC HEBBRECHT

Het onbewuste, een bundel van twaalf teksten uit het oeuvre van Freud, is opgebouwd rond diens belangrijkste metapsychologische verhandeling uit 1915 (*Het onbewuste*). Het boek laat de lezer kennismaken met de ontwikkeling van Freuds denken vanaf zijn *Ontwerp van een psychologie*, via zijn studie over *Het Ik en het Es* tot de finale tekst *Enige elementaire lessen in de psychoanalyse*, gepubliceerd in 1940. Herman Westerink schrijft in de inleiding dat Freud niet de ontdekker is van het onbewuste maar dat dit al eerder terug te vinden is bij romantische schrijvers zoals Goethe en Schiller en in de filosofie van Schopenhauer en Nietzsche. In de negentiende eeuw staan twee opvattingen tegenover elkaar, namelijk het onbewuste als driftmatige en conflictrijke menselijke natuur tegenover het onbewuste als harmonisch monistisch oerprincipe waar alles uit voortvloeit en naar terugkeert. Dankzij Freud zijn we vertrouwd met de verschillende opvattingen van het onbewuste. Het is een omschreven plaats in het ruimtelijk voor te stellen psychische apparaat, een geheel van voorstellingen die niet worden opgemerkt, maar die op grond van signalen wel worden verondersteld te bestaan. Het zijn de onverdraaglijke voorstellingen — meestal seksueel van aard — die uit het bewustzijn worden geweerd en verdrongen, de actieve gedachten die ondanks hun intensiteit en activiteit ver van het bewustzijn verwijderd blijven. Het is ook een geheel van onderscheiden psychische processen die zich tot een systeem organiseren. Sinds het structurele model beschouwt Freud het Ik

zowel als het Boven-Ik als grotendeels onbewust. In de lijn van Freud gebruikt Weste-rink een mooie metafoor om het onbewuste aanschouwelijk te maken: «[...] de inhoud van het onbewuste bestaat uit wegen, afwateringssystemen, schachten, artefacten, inscripties en [...] een centraal gelegen tempel- of paleizencomplex (Oedipus-complex)» (p. 11).

Dit boek loont vooral de moeite omdat het *Ontwerp van een psychologie* uit 1895 erin opgenomen is. Freud wilde deze tekst liefst vernietigen om er nooit meer aan herinnerd te worden. Gelukkig heeft Marie Bonaparte het manuscript gekocht en voor het nageslacht bewaard. Omdat het hem niet lukte een consistente psychologie voor de neuroloog te ontwerpen, heeft Freud zich van deze tekst afgekeerd. Maar het *Ontwerp* bevat de kern van zijn latere theorieën betreffende zijn economische en energetische opvattingen over het psychisch functioneren. De bedoeling van Freud was ambitieus: tot een natuurwetenschappelijke psychologie komen en psychische processen als kwantitatief bepaalde toestanden van aantoonbare materiële delen weer te geven en ze daarmee aanschouwelijk en vrij van tegenspraken te maken. Hij introduceert de notie van psychische energie (Q) en verbindt dit aan zijn neurondocrine, in navolging van Waldeyer, die in 1891 het neuron als de basiseenheid van het zenuwstelsel postuleerde. Ongelooflijk hoe Freud zijn theorie over de psyche fundeert op de laatste neurowetenschappelijke ontdekkingen van zijn tijd en met wat voor kritische en open geest hij complexe bevindingen tegemoet treedt! Tal van concepten die van belang zijn voor het economische gezichtspunt, vinden we in het *Ontwerp* terug: traagheidsprincipe, bezetting, contactbarrière, baning,¹ summering, breideling.² In het *Ontwerp* vinden we niet alleen een theorie over pijn maar ook een

theorie over affecten, een thema dat daarna lang is verwaarloosd. Origineel is zijn omschrijving van zintuigen die niet alleen werken als schermen maar ook als zeven. Het Lust-Onlustprincipe wordt voor het eerst genoemd. Wie meent dat het Ik een ontdekking is van het begin van de jaren twintig, zal vaststellen dat Freud al in 1895 het Ik neurologisch definieert: het Ik als het totaal van de op een gegeven moment aanwezige psychische bezettingen waarin zich een duurzaam bestanddeel afscheidt van een wisselend bestanddeel. Freud noemt in het *Ontwerp* voor het eerst primaire en secundaire processen. Bovendien maakt hij een classificatie en een moeilijk te begrijpen analyse van de denkprocessen. In dezelfde context lezen we belangwekkende beschouwingen over het geheugen en de herinnering. De beschouwingen over de droom maken ons tot getuige van zijn voorbereidende denkactiviteit, die later zal uitmonden in zijn opvatting van het psychische apparaat (hoofdstuk VII van *De droomduiding*).

Het boek is onderdeel van een serie en bestemd voor lezers die zich liever beperken tot de studie van enkele theoretische sleutelteksten van Freud. De teksten komen uit *Werken*, de nieuwe Nederlandse Freud-vertaling, in elf delen, die in 2006 door Boom is uitgegeven. Wie zich echt in het werk van Freud wil verdiepen, kan zich beter de *Werken* aanschaffen. Hier wordt immers recht gedaan aan de grote omvang van Freuds oeuvre, de hoge kwaliteit en de opvallende verscheidenheid ervan.

Noten

- 1 Baning: vermindering van de geleidingsweerstand, waardoor de verbinding tussen elementen wordt vergemakkelijkt.
- 2 Breidelen: intomen, bedwingen.